

پژوهشکده شورای نگهبان
گزارش استدلالی

نظرات استدلالی شورای نگهبان

در خصوص مصوبات مجلس شورای اسلامی

**قانون حمایت از هنرمندان، استادکاران و فعالان
صنایع دستی مصوب ۱۳۹۶/۱۰/۲۶**

پژوهشکده شورای نگهبان

باسمه تعالی

نظرات استدلالی شورای نگهبان

در خصوص مصوبات مجلس شورای اسلامی

قانون حمایت از هنرمندان، استادکاران
و فعالان صنایع دستی مصوب ۱۳۹۶/۱۰/۲۶

تاریخ تصویب: ۱۳۹۶/۰۴/۱۴

کد گزارش: ۱۴۰۱۰۸۱۵۱

تاریخ نظر شورای نگهبان: ۱۳۹۶/۰۴/۲۸

پژوهشکده شورای نگهبان

قانون حمایت از هنرمندان، استادکاران و فعالان صنایع دستی

مصوب ۱۳۹۶/۱۰/۲۶

درباره‌ی قانون

«طرح حمایت از هنرمندان، استادکاران و فعالان صنایع دستی» توسط تعدادی از نمایندگان مجلس شورای اسلامی در راستای حمایت از صنایع دستی، هنرهای سنتی و فرش دستباف و شاغلان و فعالان این بخش، ابتدا با عنوان «طرح حمایت از هنرمندان و استادکاران صنایع دستی»، در تاریخ ۱۳۹۵/۴/۲۳ تقدیم مجلس شد. در مقدمه‌ی توجیهی این طرح آمده است: توجه به صنایع دستی و شاغلان این بخش از ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی برای کشور مهم است. ایجاد اشتغال در این بخش نیاز به سرمایه‌گذاری بالایی ندارد و با مبالغ اندکی می‌توان بخشی از مشکل بیکاری کشور را با سرمایه‌گذاری در این بخش حل کرد. توسعه‌ی این بخش از صنعت کشور که معرف ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی کشور است برای کشوری مثل کشور ما که در معرض تخریب و سیاه‌نمایی دشمنان و بد جلوه دادن ارزش‌های فرهنگی قرار دارد ضروری است. توجه به عدالت اجتماعی هم ایجاب می‌کند تا صنایع دستی که از توزیع جغرافیایی مناسبی در کشور برخوردار است مورد توجه قرار گیرد. حمایت از هنرمندان و استادکاران صنایع دستی سبب کاهش ناهنجاری‌های اجتماعی می‌شود. افرادی که در این صنایع مشغول فعالیت هستند می‌توانند در کانون گرم خانواده حضور داشته و از ظرفیت فضای مسکونی خود برای اشتغال خود و خانواده استفاده نمایند. لذا به منظور حمایت جدی‌تر از این صنف طرح ذیل تقدیم مجلس شورای اسلامی می‌گردد.

این طرح در جلسه‌ی علنی مورخ ۱۳۹۵/۴/۲۳ مجلس شورای اسلامی اعلام وصول گردید و برای رسیدگی به صورت یک شوری به کمیسیون صنایع و معادن مجلس شورای اسلامی به عنوان کمیسیون اصلی ارسال شد که کمیسیون مزبور، طرح مذکور را پس از برگزاری جلسات متعدد در تاریخ ۱۳۹۶/۳/۲ با اصلاحاتی در عنوان و متن به تصویب رساند و گزارش آن را به مجلس ارائه کرد. طرح مزبور، در تاریخ ۱۳۹۶/۴/۱۴ در صحن علنی مجلس مطرح و با اصلاحاتی به تصویب رسید و به موجب نامه‌ی شماره‌ی ۱۴۲/۳۰۷۳۶ مورخ ۱۳۹۶/۴/۲۱ به شورای نگهبان ارسال شد. شورای نگهبان در تاریخ ۱۳۹۶/۴/۲۸ با

تشکیل جلسه و بررسی مفاد این مصوبه، برخی از مواد این مصوبه را مغایر با شرع و قانون اساسی دانست و نظر خود در این خصوص را طی نامه‌ی شماره ۹۶/۱۰۲/۱۹۳۲ مورخ ۱۳۹۶/۴/۳۱ به مجلس شورای اسلامی اعلام کرد. مجلس برای رفع ایرادهای شورای نگهبان، در جلسه‌ی مورخ ۱۳۹۶/۸/۳ اصلاحات لازم را در این مصوبه اعمال کرده و آن را طی نامه‌ی شماره‌ی ۱۴۲/۶۶۲۴۰ مورخ ۱۳۹۶/۸/۹ برای اظهار نظر مجدد به شورای نگهبان ارسال کرد. بررسی مصوبه‌ی اصلاحی در دستور کار جلسه‌ی مورخ ۱۳۹۶/۸/۱۷ شورای نگهبان قرار گرفت که پس از بحث و بررسی، شورای نگهبان در خصوص یکی از مواد این طرح، ایراد پیشین خود را همچنان وارد دانست و نظر خود در این خصوص را طی نامه‌ی شماره ۹۶/۱۰۲/۳۲۰۱ مورخ ۱۳۹۶/۸/۲۰ به مجلس شورای اسلامی اعلام کرد. مجلس مجدداً برای رفع ایرادهای شورای نگهبان، در جلسه‌ی علنی مورخ ۱۳۹۶/۱۰/۲۶، اصلاحاتی را در این مصوبه انجام داد و طی نامه‌ی شماره ۱۴۲/۹۴۴۰۵ مورخ ۱۳۹۶/۱۰/۳۰ جهت اظهار نظر به شورای نگهبان ارسال کرد. شورای نگهبان در جلسه‌ی مورخ ۱۳۹۶/۱۱/۱۸ ایراد پیشین را برطرف شده دانست و نظر خود مبنی بر مغایرت نداشتن مفاد این طرح با موازین شرع و قانون اساسی را طی نامه‌ی شماره ۹۶/۱۰۲/۴۲۴۳ مورخ ۱۳۹۶/۱۱/۱۸ به مجلس شورای اسلامی اعلام کرد.

* * *

تاریخ مصوبه مجلس شورای اسلامی: ۱۳۹۶/۴/۱۴ (مرحله نخست)

تاریخ بررسی در شورای نگهبان: ۱۳۹۶/۴/۲۸

ماده ۱- صنایع دستی ایران مجموعه‌ای از صنایع هنری و سنتی است که با محوریت خلاقیت، ذوق و زیبایی‌شناسی با بهره‌گیری از مواد اولیه قابل دسترس تولید می‌شود و فرآیند ساخت و تولید محصول به صورت فردی یا گروهی، عمدتاً با دست و با کمک ابزار مورد نیاز انجام می‌گیرد. رشته‌های فرش دستباف و صنایع دستی از قبیل نساجی سنتی، بافته‌های داری و غیر داری، پوشاک سنتی، کاشی سنتی، سفال و سرامیک، صنایع

دستی چرمی، هنرهای سنتی وابسته به معماری، صنایع دستی فلزی، صنایع دستی چوبی و حصیری، صنایع دستی دریایی، صنایع دستی استخوان، رودوزی‌های سنتی، آبگینه، صنایع دستی کاغذی، طراحی و نقاشی سنتی، سازهای سنتی، میناکاری و پیشه‌های وابسته به گروه‌های یادشده می‌باشند.

تبصره ۱- عناوین صنایع دستی موضوع این ماده با پیشنهاد سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و تصویب هیئت وزیران در چهارچوب تعریف مذکور قابل افزایش می‌باشد.

تبصره ۲- ...

▪ دیدگاه مغایرت

الف) اطلاق برخی از عناوین ماده (۱) پیرامون برخی صنایع و هنرهای دستی موضوع حمایت این مصوبه، نظیر سازهای سنتی، مجسمه‌سازی مغایر با موازین شرع است؛ زیرا در این ماده، این صنایع و هنرهای دستی به صورت مطلق بیان شده‌اند و هرگونه صنایع و هنرهای دستی، اعم از مشروع و نامشروع را شامل می‌شود. لذا انجام اقدامات حمایتی نظیر اختصاص بیمه تأمین اجتماعی یا سایر اقداماتی که در ماده (۳)^۱ و (۴)^۲ این مصوبه به آنها

۱. ماده (۳) طرح حمایت از هنرمندان، استادکاران و فعالان صنایع دستی مصوب ۱۳۹۶/۴/۱۴ مجلس شورای اسلامی: «ماده ۳- سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و وزارت صنعت، معدن و تجارت حسب مورد موظفند در راستای اجرای این قانون اقدامات زیر را انجام دهند:

الف- صدور مجوز تأسیس و پروانه تولید کارگاهی (انفرادی- گروهی)

ب- صدور کارت شناسایی صنعتگر موضوع این قانون

پ- صدور مجوز فروشگاه‌های انحصاری هنرهای سنتی و صنایع دستی ایران

ت- صدور گواهی اصالت برای آثار صنایع دستی و هنرهای سنتی

«...»

۲. ماده (۴) طرح حمایت از هنرمندان، استادکاران و فعالان صنایع دستی مصوب ۱۳۹۶/۴/۱۴ مجلس شورای اسلامی: «ماده ۴- سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و وزارت صنعت، معدن و تجارت مکلفند با هماهنگی مراجع ذیصلاح اقدامات زیر را به عمل آورند:

الف- اعمال نظارت و حمایت‌های لازم در جهت بهبود کیفی محصولات صنایع دستی و فرش دستباف به ویژه در حوزه صادرات

اشاره شده است برای مواردی که استفاده‌ی نامشروع دارند، از آنجا که مصداق «اعانت بر اثم»^۱ محسوب می‌شود، مغایر با موازین شرعی است. لذا لازم است این ماده مقید به لزوم رعایت موازین شرعی شود تا این ایراد برطرف شود. گفتنی است، این استدلال که این ماده در مقام بیان مشروعیت بخشی به این صنایع دستی نیست یا اینکه مفاد این مصوبه در چهارچوب قوانین مربوطه اعمال می‌شود، قابل پذیرش نیست؛ زیرا این مصوبه نسبت به عموم قوانین و مقررات، مصوبه‌ای خاص تلقی می‌شود و به بیان دیگر، در صدد مجاز و مشروع اعلام کردن این صنایع دستی است؛ در حالی که برخی از این صنایع دستی می‌توانند در قالب غیر مشروع مورد استفاده قرار گیرند. افزون بر آن اگرچه در این ماده صرفاً به تعریف صنایع دستی پرداخته شده است ولی از آنجا که موضوع این مصوبه، حمایت از هنرمندان و فعالان این حوزه است، می‌توان حکم این ماده را حمایت از این افراد دانست که همان‌طور که اشاره شد ممکن است در برخی موارد منجر به حمایت از برخی صنایع دستی غیر مشروع شود. لذا نمی‌توان عدم تصریح این ماده به حکمی خاص را به معنای عدم مغایرت آن با موازین شرعی قلمداد کرد.

ب) تبصره‌ی (۱) مصوبه‌ی حاضر بیان می‌دارد که هیئت وزیران می‌توانند عناوین صنایع دستی موضوع ماده‌ی (۱) این مصوبه را با پیشنهاد سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری افزایش دهند. این در حالی است که تعیین عناوین موضوع حمایت این مصوبه ماهیت قانون‌گذاری دارد و این موضوع تنها در صلاحیت مجلس شورای اسلامی است؛ چه

→

ب- برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و نظارت بر وضعیت کارگاه‌های تولیدی و آموزش صنایع دستی و فرش دستباف ...»

۱. قاعده‌ی «حرمت اعانه بر اثم و عدوان» در آیه (۲) سوره‌ی مائده: «تعاونوا علی البر و التقوی و لا تعاونوا علی الاثم و العدوان» بیان شده است. اگرچه در خصوص استناد این قاعده به آیه‌ی مذکور، اختلاف نظر وجود دارد، ولی در روایات متعددی، اعانه‌ی قاتل در قتل عمدی و اعانه به حاکم ظالم در اعمال حکومت ظالمانه و پایدار ماندن این حکومت، قبیح و حرام شرعی دانسته شده است (محقق داماد، سید مصطفی، قواعد فقه، تهران، مرکز نشر علوم اسلامی، چ ۱۲، ۱۴۰۶ هـ ق، ج ۴، صص ۱۷۴-۱۸۶؛ موسوی بجنوردی، سید محمد، قواعد فقهیه، تهران، مؤسسه عروج، چ ۳، ۱۴۰۱ هـ ق، ج ۲، صص ۲۲۵-۲۳۸).

آنکه به موجب اصل (۸۵) قانون اساسی، قانون‌گذاری در صلاحیت انحصاری مجلس است. لذا مصوبه‌ی حاضر، از آن جهت که اختیار قانون‌گذاری را به هیئت وزیران واگذار کرده است، مغایر با اصل (۸۵) قانون اساسی است.

▪ دیدگاه عدم مغایرت

الف) ماده (۱) مصوبه‌ی مزبور صرفاً به تعریف صنایع دستی پرداخته است و حکمی بیان نکرده است تا بتوان آن را مغایر با موازین شرعی دانست. از طرفی، احکام این مصوبه در سایر مواد ذکر شده‌اند که اگر ایرادی نسبت به آن احکام وجود داشته باشد باید به آن مواد ایراد گرفت. بر این اساس نمی‌توان ماده (۱) را مغایر با موازین شرعی محسوب کرد.

ب) اگرچه می‌توان از صنایع دستی مذکور در این ماده استفاده‌ی حرام کرد، ولی این صنایع دستی فی‌نفسه حرام و غیر مشروع نیستند. به بیان دیگر، صرف امکان استفاده‌ی حرام از یک وسیله نمی‌تواند به معنای نامشروع بودن آن وسیله باشد. بر این اساس، چنانچه از یک وسیله‌ای منحصراً استفاده‌ی حرام شود می‌توان حمایت از هنرمندان آن را حرام دانست ولی امکان استفاده‌ی حرام یک شخص را نمی‌توان موجب عدم حمایت از هنرمندان مربوطه دانست. حتی اگر هنرمندی به طور موردی از هنر خود استفاده‌ی غیر مشروع کند نیز نمی‌توان به طور کلی حکم به عدم حمایت از او داد، بلکه صرفاً از فعالیت غیر مشروع وی حمایت نمی‌شود؛ همچنان که ممکن است فرد کارمندی که مشمول حمایت بیمه‌ای دولت باشد در برخی موارد اقدامات غیر مشروعی انجام دهد که اولاً از این اقدامات وی حمایت نمی‌شود و ثانیاً به اقدامات وی پاسخ مناسب داده می‌شود؛ اما این امر بدین معنا نیست که نتوان از وی به طور کلی سلب حمایت بیمه‌ای کرد. بنابراین از آنجا که صنایع دستی فی‌نفسه حرام و نامشروع نیستند نمی‌توان حکم این ماده مبنی بر حمایت از هنرمندان و فعالان این حوزه را مغایر با موازین شرع محسوب کرد.

ج) در این مصوبه، صنایع دستی، موضوع برخی حمایت‌های قانونی نظیر بیمه‌ی تأمین اجتماعی و جواز برپایی نمایشگاه قرار گرفته است. شرط مفروض برای حمایت از این صنایع دستی و هنرمندان آن است که این صنایع و هنرها، از نظر موازین شرعی و قانونی مجاز باشند. در واقع، شرط «مجاز بودن از نظر شرعی و قانونی» در این مصوبه به صورت ضمنی

وجود دارد لذا این مصوبه تنها آن دسته از صنایع و هنرهای دستی را موضوع حمایت خود قرار می‌دهد که در قوانین دیگر مجاز اعلام شده باشند. به بیان دیگر، این ماده صرفاً در مقام بیان تعریف صنایع دستی و لزوم حمایت از هنرمندان و فعالان مربوطه است و هرگونه استفاده از این صنایع را مشروع و مجاز ندانسته است. بنابراین، عدم تصریح به لزوم رعایت موازین شرعی در این ماده را نمی‌توان دلیلی بر مغایرت این مصوبه با موازین شرعی تلقی کرد.

د) عناوین مذکور در ماده (۱) این مصوبه در واقع مصادیقی از صنایع دستی هستند که قانون‌گذار به برخی از آنها اشاره کرده است. تعیین این مصادیق نیز امری تقنینی محسوب نمی‌شود و لذا قانون‌گذار در تبصره (۱) این ماده، افزایش این مصادیق را البته با رعایت ضوابط تقنینی مذکور در این ماده در صلاحیت هیئت وزیران قرار داده است. در واقع، ضوابط مشخص شده در این ماده همچون خلاقیت محور بودن، ذوق و زیبایی‌شناسی، ضوابطی تقنینی هستند که تعیین آنها در صلاحیت مجلس است و تعیین مصادیق صنایع دستی را نمی‌توان لزوماً امری تقنینی محسوب کرد. بر این اساس تبصره (۱) این ماده که تعیین برخی مصادیق را در چهارچوب ضوابط تقنینی بر عهده هیئت وزیران قرار داده است، مغایرتی با اصل (۸۵) قانون اساسی که قانون‌گذاری را صرفاً در صلاحیت مجلس شورای اسلامی قرار داده است، ندارد.

▪ نظر شورای نگهبان

اطلاق ماده (۱)، با توجه به حمایت‌هایی که در این مصوبه مقرر گردید به عمل آید، چون شامل مواردی از صنایع دستی می‌شود که حرام است، خلاف موازین شرع شناخته شد و باید مصوبه مقید به رعایت موازین شرعی گردد.

ماده ۲- دولت مکلف است در اجرای قانون بیمه اجتماعی قالیبافان، بافندگان فرش و شاغلان صنایع دستی شناسه‌دار (کُدار) مصوبه ۱۳۸۸/۵/۱۸ نسبت به بیمه نمودن کلیه واجدین شرایط این قانون اقدام نماید.

تبصره ۱- در اجرای این قانون، عدم حضور در ساعت معین در محل کار نمی‌تواند در خصوص فرش و قالی مبنای قطع بیمه قرار گیرد و ارزیابی توسط بازرسان سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری صرفاً بر اساس مساحت مذکور در ماده (۲)^۱ قانون یادشده انجام می‌گیرد. این حکم از ابتدای اجرای قانون یادشده لازم‌الاجراء است.

تبصره ۲- دارندگان مجوز فعالیت موضوع قانون مذکور در صورت درخواست خودشان از کلیه امتیازات و تعرفه‌های بخش صنعت در مورد حامل‌های انرژی (آب، برق و گاز) و تسهیلات بانکی برخوردار می‌باشند.

تبصره ۳- اجرای تبصره (۱) این ماده در مورد صنایع دستی مطابق آیین‌نامه‌ای خواهد بود که توسط سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری تهیه می‌شود و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

▪ دیدگاه مغایرت

الف) براساس قانون بیمه‌ی اجتماعی قالیبافان، بافندگان فرش و شاغلان صنایع دستی شناسه‌دار (کُددار)، بیمه کردن اشخاص موضوع این قانون مقید به وجود برخی شرایط از جمله تمام وقت بودن شاغلان و شناسه‌دار بودن صنایع مربوطه است.^۲ اما در ماده (۲)

۱. ماده (۲) قانون بیمه‌های اجتماعی قالیبافان، بافندگان فرش و شاغلان صنایع دستی شناسه‌دار (کددار) مصوب ۱۳۸۸/۵/۱۸ مجلس شورای اسلامی: «ماده ۲- صدور پروانه تولید برای کارگاه‌های خانگی که در مدت یک سال حداقل پنج و حداکثر بیست متر مربع در رج پنجاه و یا معادل آن در درشت‌باف و ریزباف توسط یک استادکار در شغل دائم و کارگر ساده و یا اعضای خانواده‌اش بافته شود، بدون اخذ مجوز از شهرداری و اداره امور اقتصادی و دارایی و با رعایت سایر ضوابط بلامانع است.»

۲. ماده (۱) قانون بیمه اجتماعی قالیبافان، بافندگان فرش و شاغلان صنایع دستی شناسه‌دار (کددار) مصوبه ۱۳۸۸/۵/۱۸ مجلس شورای اسلامی: «ماده ۱- از تاریخ ابلاغ این قانون، استادکاران و کارگران قالی و فرش دستباف بدون کارفرما و با کارفرما، شاغل در کارگاه‌های خانگی تک‌باف قالی و فرش و یا تحت پوشش تعاونی‌های قالی و فرش و مجتمع‌های کوچک و بزرگ مربوطه و همچنین شاغلان صنایع دستی خانگی و غیر آن در گروه‌های مصوب شناسه‌دار (کددار) صنایع دستی ایران که به صورت تمام وقت به مشاغل یادشده اشتغال دارند، تحت پوشش بیمه تأمین اجتماعی قرار می‌گیرند. بیست درصد (۲۰٪) سهم دولت و هفت درصد (۷٪)

مصوبه‌ی حاضر، چنین شرایطی برای بیمه کردن شاغلان صنایع دستی وجود ندارد و به طور مطلق، دولت را مکلف به بیمه کردن افراد موضوع مصوبه‌ی حاضر کرده است. بنابراین، این مصوبه که در قالب طرح قانونی ارائه شده است، از آنجا که موجب توسعه‌ی افراد مشمول قانون بیمه‌ی اجتماعی قالیبافان، بافندگان فرش و شاغلان صنایع دستی شناسه‌دار (کُددار) می‌شود و این امر موجب افزایش هزینه‌های عمومی دولت، بدون در نظر گرفتن منبع مالی برای تأمین بودجه‌ی آن می‌شود، مغایر با اصل (۷۵) قانون اساسی است؛ چه آنکه طبق این اصل، طرح‌های قانونی یا پیشنهادهای نمایندگان در خصوص لوایح که منجر به افزایش هزینه‌ی عمومی می‌شود، در صورتی قابل طرح در مجلس است که محل جبران این هزینه‌ها نیز در آن مشخص شده باشد.

ب) اگرچه در ماده (۲) این مصوبه، به عبارت «کلیه واجدین شرایط این قانون» تصریح شده است، لیکن منظور افرادی است که شرایط مذکور در قانون بیمه‌ی اجتماعی قالیبافان، بافندگان فرش و شاغلان صنایع دستی شناسه‌دار (کُددار) را دارا هستند و لذا نمی‌توان قائل به توسعه‌ی این افراد طبق مصوبه‌ی حاضر بود. ولی ماده (۲) این مصوبه از آن جهت که دولت را مکلف به بیمه کردن این افراد کرده است، مغایر با اصل (۷۵) قانون اساسی است. توضیح آنکه طبق ماده (۳) قانون بیمه‌ی اجتماعی قالیبافان، بافندگان فرش و شاغلان صنایع دستی شناسه‌دار (کُددار)،^۱ بیمه کردن این افراد برای سال‌های بعد (پس از سال ۱۳۸۸)، منوط به تأمین اعتبار شده است؛ در حالی که مصوبه‌ی حاضر به طور کلی دولت را مکلف به این امر کرده است. بنابراین طبق این مصوبه، حتی در صورت فقدان تأمین اعتبار مربوطه نیز دولت مکلف به بیمه کردن افراد است. لذا از آنجا که این امر موجب افزایش هزینه‌های عمومی

→

سهم بیمه‌شده خواهد بود. در صورت وجود کارفرما، با پرداخت سه درصد (۳٪) سهم کارفرما بیمه یادشده شامل بیمه بیکاری نیز خواهد بود.»

۱. ماده (۳) قانون بیمه اجتماعی قالیبافان، بافندگان فرش و شاغلان صنایع دستی شناسه‌دار (کددار) مصوبه ۱۳۸۸/۵/۱۸ مجلس شورای اسلامی: «ماده ۳- هزینه اجراء این قانون در سال ۱۳۸۸ از محل اعتبار برنامه ۳۰۴۴۱ مذکور در بند (۳۴) ماده واحده قانون بودجه سال ۱۳۸۸ کل کشور تأمین می‌شود و در سال‌های بعد، در صورت تأمین اعتبار قابل اجراء خواهد بود.»

بدون در نظر گرفتن منبع مالی برای تأمین بودجه‌ی آن می‌شود، مغایر با اصل (۷۵) قانون اساسی است؛ چه آنکه طبق این اصل، طرح‌های قانونی یا پیشنهاد‌های نمایندگان در خصوص لوایح که منجر به افزایش هزینه‌ی عمومی می‌شود، در صورتی قابل طرح در مجلس است که محل جبران این هزینه‌ها نیز در آن مشخص شده باشد.

ج) بر اساس ماده (۱) قانون بیمه‌ی اجتماعی قالیبافان، بافندگان فرش و شاغلان صنایع دستی شناسه‌دار (کُددار)^۱ افراد موضوع این قانون زمانی مشمول تسهیلات بیمه‌ی اجتماعی قرار می‌گیرند که به صورت تمام‌وقت به مشاغل یادشده اشتغال داشته باشند. از طرفی، تبصره (۱) مصوبه‌ی حاضر دولت را مکلف به بیمه کردن افراد غیر تمام‌وقت نیز کرده است. مسأله‌ای که در اینجا وجود دارد آن است که بیمه شدن این افراد موجب توسعه‌ی افراد مشمول قانون بیمه‌ی اجتماعی قالیبافان، بافندگان فرش و شاغلان صنایع دستی شناسه‌دار (کُددار) می‌شود. لذا از آن جهت که این موضوع موجب افزایش هزینه‌های عمومی دولت می‌شود، مغایر با اصل (۷۵) قانون اساسی است؛ چه آنکه طبق این اصل، طرح‌های قانونی یا پیشنهاد‌های نمایندگان در خصوص لوایح که منجر به افزایش هزینه‌ی عمومی می‌شود، در صورتی قابل طرح در مجلس است که محل جبران این هزینه‌ها نیز در آن مشخص شده باشد. همچنین اگرچه بتوان پذیرفت این تبصره، ملاک بیمه کردن را از حضور ساعتی به میزان مساحت محصول تغییر داده است و در عمل منجر به افزایش هزینه‌ی عمومی نمی‌شود، ولی این تبصره لازم‌الاجرا شدن حکم این مصوبه را از ابتدای اجرای قانون یادشده مقرر کرده است و این امر بدان معناست که افرادی که قبلاً بر اساس ملاک تمام‌وقت بیمه نشده بودند نیز باید بیمه شوند که این امر موجب تحمیل هزینه‌های اضافی بر دولت شده و لذا مغایر با اصل (۷۵) قانون اساسی خواهد بود.

د) تبصره (۲) ماده (۲) این مصوبه بیان می‌دارد که افراد مشمول این مصوبه (شاغلان و هنرمندان صنایع دستی) از کلیه‌ی امتیازات و تعرفه‌های بخش صنعت در مورد حامل‌های انرژی و همچنین تسهیلات بانکی مربوط به بخش صنعت، بهره‌مند هستند. اما افراد مشمول

۱. بنگرید به: نخستین پی‌نوشت مذکور در ذیل دیدگاه مغایرت این ماده.

این مصوبه ذیل بخش صنعت و معدن قرار نمی‌گیرند و عنوان «صنایع دستی» برای شاغلان این مجموعه، صرفاً یک اشتراک لفظی با بخش صنعت است. بنابراین تبصره (۲) ماده (۲) در مقام توسعه قلمرو موضوع مصوبات بخش صنعت و معدن است که این امر موجب افزایش هزینه‌های عمومی شده و مجلس نیز هیچ‌گونه محلی برای تأمین اعتبار آن در نظر نگرفته است. از این رو، تبصره‌ی یادشده مغایر با اصل (۷۵) قانون اساسی است که طرح‌های قانونی را در صورت افزایش هزینه‌های عمومی، نیازمند تعیین محل تأمین آن می‌داند.

ه) همان‌طور که تبصره (۱) ماده (۲) این مصوبه دارای ایراد اصل (۷۵) قانون اساسی است، تبصره (۳) این ماده نیز مبنیاً دارای همان ایراد اصل (۷۵) قانون اساسی خواهد بود؛ زیرا تبصره (۳) مرتبط با اجرای تبصره (۱) است و مبنیاً بر استدلال مربوط به تبصره (۱)، از آنجا که اجرای این تبصره نیز موجب افزایش هزینه‌های عمومی و کاهش درآمد دولت می‌شود، این تبصره نیز مغایر با اصل (۷۵) قانون اساسی است.

و) تبصره (۳) ماده (۲) این مصوبه بیان می‌کند که نحوه‌ی اجرای تبصره (۱) این ماده بر اساس آیین‌نامه‌ای است که سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری تهیه می‌کند. این در حالی است که مفاد تبصره (۱) پیرامون تعیین ضوابط مربوط به تغییر ملاک بیمه کردن از ساعت حضور به میزان مساحت فرش و قالی، ماهیت قانون‌گذاری دارد و این موضوع تنها در صلاحیت مجلس شورای اسلامی است؛ چه آنکه به موجب اصل (۸۵) قانون اساسی، قانون‌گذاری در صلاحیت انحصاری مجلس است. لذا مصوبه‌ی حاضر، از آنجا که صلاحیت قانون‌گذاری را به نهادی دیگر واگذار کرده است مغایر با اصل (۸۵) قانون اساسی است.

▪ دیدگاه عدم مغایرت

الف) ماده (۲) این مصوبه، هیچ‌گونه توسعه‌ای در افراد مشمول قانون بیمه‌ی اجتماعی قالیبافان، بافندگان فرش و شاغلان صنایع دستی شناسه‌دار (کُددار) ایجاد نمی‌کند تا موجب افزایش هزینه‌های عمومی و در نتیجه، مغایرت این ماده با اصل (۷۵) قانون اساسی شود؛ زیرا در ذیل این ماده به عبارت «کلیه واجدین شرایط این قانون» تصریح شده است و منظور از عبارت «این قانون»، قانون بیمه‌ی اجتماعی قالیبافان، بافندگان فرش و شاغلان صنایع دستی

شناسه‌دار (کُددار) است. افزون بر آن تصریح صدر این ماده به عبارت «در اجرای قانون بیمه‌ی اجتماعی قالیبافان...» حاکی از آن است که مقررات قانون مذکور در این مصوبه نیز جاری است و لذا قید منوط بودن اجرای آن به وجود اعتبارات لازم، در این مصوبه نیز وجود دارد. به بیان دیگر، این مصوبه به طور مطلق دولت را مکلف به بیمه کردن افراد نکرده است و صرفاً در صورت تأمین اعتبار، دولت چنین تکلیفی خواهد داشت. لذا از این حیث نیز نمی‌توان این ماده را مغایر با اصل (۷۵) قانون اساسی دانست.

ب) تبصره (۱) ماده (۲) در واقع ملاک بیمه کردن افراد را از اشتغال ساعتی به میزان مساحت محصول تغییر داده است؛ بدین ترتیب که مساحتی معقول و متعارف را که ماده (۲) قانون بیمه‌ی اجتماعی قالیبافان، بافندگان فرش و شاغلان صنایع دستی شناسه‌دار (کُددار) برای شاغل محسوب کردن افراد در نظر گرفته است را ملاک بیمه کردن قرار داده است. بر این اساس، این تبصره موجب توسعه‌ی افراد مذکور در این قانون نمی‌شود تا به تبع آن موجب افزایش هزینه‌های عمومی دولت شود. لذا این تبصره را نمی‌توان از حیث افزایش هزینه‌ی عمومی و مشخص نکردن محل جبران آن مغایر با اصل (۷۵) قانون اساسی دانست که بر تعیین محل جبران هزینه‌های طرح‌های قانونی تأکید می‌کند.

▪ دیدگاه ابهام

مطابق با صدر ماده (۲) این مصوبه دولت مکلف به بیمه کردن هنرمندان و شاغلان صنایع دستی واجد شرایط این قانون شده است. اگر منظور از واژه‌ی «این قانون»، قانون بیمه‌ی اجتماعی قالیبافان، بافندگان فرش و شاغلان صنایع دستی شناسه‌دار (کُددار) باشد، این مصوبه مغایرتی با اصل (۷۵) قانون اساسی ندارد؛ زیرا در آن قانون، برای شاغلان و هنرمندان شرایطی تعیین شده و همچنین بیمه کردن این افراد پس از سال ۱۳۸۸ منوط به وجود اعتبارات لازم شده است. اما اگر عبارت «این قانون» به مصوبه‌ی حاضر تأویل شود، به دلیل آن که برای دولت بار مالی جدید ایجاد کرده و موجب افزایش هزینه‌های عمومی می‌شود، مغایر با اصل (۷۵) قانون اساسی خواهد بود که طرح‌های قانونی را در صورت افزایش هزینه‌های عمومی، نیازمند تعیین محل تأمین آن می‌داند. بنابراین ابتدا باید این ابهام برطرف شود تا بتوان در خصوص آن اظهار نظر کرد.

▪ نظر شورای نگهبان

در تبصره (۱) ماده (۲)، تسری اجرای این قانون به ابتدای اجرای قانون بیمه اجتماعی قالیبافان، بافندگان فرش و شاغلان صنایع دستی شناسه‌دار (کُددار) مصوب ۱۳۸۸/۵/۱۸، چون موجب افزایش هزینه‌های عمومی می‌شود، مغایر اصل (۷۵) قانون اساسی شناخته شد. همچنین تبصره (۳) این ماده، مبنیاً به ایراد مذکور در خصوص تبصره (۱)، واجد اشکال است. به‌علاوه تبصره (۲) این ماده، مغایر با اصل (۷۵) قانون اساسی شناخته شد.

ماده ۳- سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و وزارت صنعت، معدن و تجارت حسب مورد موظفند در راستای اجرای این قانون اقدامات زیر را انجام دهند:

الف- صدور مجوز تأسیس و پروانه تولید کارگاهی (انفرادی- گروهی)

ب- صدور کارت شناسایی صنعتگر موضوع این قانون

پ- صدور مجوز فروشگاه‌های انحصاری هنرهای سنتی و صنایع دستی ایران

ت- صدور گواهی اصالت برای آثار صنایع دستی و هنرهای سنتی

ث- صدور مجوز تأسیس و بهره‌برداری از خانه‌های صنایع دستی و بازارچه‌های صنایع دستی

...

تبصره ۲- طراحی، برنامه‌ریزی، توسعه و نظارت بر کلیه آموزش‌های غیر رسمی صنایع دستی و فرش دستباف کشور اعم از آموزش‌های عمومی، تخصصی و مجازی با سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و وزارت صنعت، معدن و تجارت می‌باشد. کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی فعال در امر آموزش صنایع دستی و فرش دستباف مکلفند سیاست‌های تعیین‌شده سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و وزارتخانه را در آموزش‌های خود رعایت کنند.

▪ دیدگاه مغایرت

الف) بند (پ) ماده (۳) این مصوبه، ایجاد فروشگاه‌های صنایع دستی و هنرهای سنتی را منحصراً در اختیار هنرمندان و شاغلان بخش صنایع دستی، هنرهای سنتی و فرش دستباف قرار می‌دهد. از آنجا که این حکم موجب ایجاد حق انحصار مشاغل برای برخی اشخاص می‌شود، مغایر با اصل (۲۸) قانون اساسی است؛ چه آنکه طبق این اصل شهروندان در انتخاب شغل به آزاد هستند و دولت مکلف است شرایط اشتغال به کار را به طور مساوی برای همه‌ی افراد فراهم آورد.

ب) تبصره (۲) ماده (۳) مصوبه‌ی حاضر از این جهت که شرایط اشتغال و فعالیت‌های شغلی را برای همه‌ی شهروندان حتی در خصوص فعالیت‌های غیر رسمی محدود کرده و شاغلان را مکلف به رعایت کلیه‌ی سیاست‌های سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و وزارت صنعت، معدن و تجارت می‌کند، مغایر با آزادی مشاغل مذکور در اصل (۲۸) قانون اساسی است؛ زیرا طبق این اصل، هر کس حق دارد شغلی را که بدان مایل است و مخالف اسلام و مصالح عمومی و حقوق دیگران نیست برگزیند. این در حالی است که محدودیت‌های مقرر در این تبصره ممکن است باعث انصراف شهروندان از اشتغال به برخی مشاغل شود.

▪ دیدگاه عدم مغایرت

الف) منظور از عبارت «فروشگاه‌های انحصاری» مذکور در بند (پ) ماده (۳) این مصوبه، فروشگاه‌هایی است که تنها صنایع دستی و آثار هنرهای سنتی را عرضه می‌کنند. از این رو، هیچ‌گونه حق انحصاری ایجاد شغل برای برخی اشخاص پدید نمی‌آورد. به عبارت دیگر، منظور از واژه‌ی «انحصاری» در این بند، «اختصاصی» است؛ بدین معنا که این فروشگاه‌ها اختصاص به فروش صنایع دستی و آثار هنرهای سنتی دارند و کالای دیگری را به فروش نمی‌رسانند. بنابراین بند (پ) ماده (۳) مصوبه‌ی حاضر، مغایرتی با اصل (۲۸) قانون اساسی پیرامون آزادی انتخاب شغل و اشتغال ندارد.

ب) تبصره (۲) ماده (۳) این مصوبه که اشخاص حقیقی و حقوقی فعال در امر صنایع

دستی و فرش دستباف را مکلف به رعایت سیاست‌های تعیین شده از سوی سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و وزارت صنعت، معدن و تجارت می‌کند، مغایرتی با اصل (۲۸) قانون اساسی ندارد؛ زیرا این سیاست‌ها براساس مصالح عمومی وضع شده و عدم رعایت این سیاست‌ها ممکن است ضرر و زیان‌هایی را برای جامعه به دنبال داشته باشد. ضمن آنکه این سیاست‌ها برای کلیه افراد رسمی و غیر رسمی شاغل در این حوزه وضع شده است، لذا نمی‌توان فعالیت‌های غیر رسمی را از شمول آن مستثنی دانست. بنابراین حکم مندرج در تبصره (۳) ماده (۳) موجب تضییق در آزادی انتخاب شغل مذکور در اصل (۲۸) قانون اساسی نمی‌شود و لذا مغایرتی با این اصل ندارد.

▪ نظر شورای نگهبان

ماده (۳)، مغایر با موازین شرع و قانون اساسی شناخته نشد.

ماده ۵- سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری مجاز است برای تولید و عرضه محصولات صنایع دستی و فرش دستباف و هنرهای سنتی، املاک در اختیار از جمله فضاهای مناسب در بناهای تاریخی را به فعالان مرتبط با صنایع دستی و فرش دستباف با انعقاد قرارداد واگذار نماید. عرضه محصولات غیر مصادیق ماده (۱) این قانون و تولیدات خارجی در این غرفه‌ها ممنوع و موجب انفساخ قرارداد و ضبط اموال غیر مجاز و خارجی عرضه شده می‌شود. سازمان حق مطالبه زیان وارده از محل وجه التزام موضوع قرارداد را خواهد داشت.

▪ دیدگاه مغایرت

بر اساس ماده (۵) مصوبه‌ی حاضر بخش‌هایی از بناهای تاریخی با مجوز سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، به شاغلان صنایع دستی، هنرهای سنتی و بافندگان فرش دستباف واگذار می‌شود. این ماده از دو حیث اطلاق دارد: نخست آنکه «بناهای تاریخی» مذکور در آن شامل بناهای منحصر به فرد نیز می‌شود و دوم آنکه «واگذاری» مذکور در آن علاوه بر اجاره‌ی این بناها، شامل فروش آنها نیز خواهد بود. بر این اساس، اطلاق واگذاری

مذکور در این ماده از آنجا که شامل فروش بناهای تاریخی منحصر به فرد نیز می‌شود، مغایر با اصل (۸۳) قانون اساسی است؛ چه آنکه طبق این اصل بناها و اموال دولتی که از نفایس ملی هستند، قابل انتقال به غیر نبوده و تنها در صورتی که منحصر به فرد نباشند، امکان انتقال به غیر را به شرط تصویب در مجلس شورای اسلامی پیدا می‌کنند. ممکن است گفته شود: چنانچه منظور از واگذاری، بیع این بناها نیز باشد با توجه به مدت‌دار نبودن شرط فسخ مذکور در آن، این شرط خلاف مقتضای ذات عقد بیع و مبطل بیع خواهد بود و لذا مراد این ماده، بیع این بناها نیست؛ حال آنکه در این ماده تصریح به انفساخ قرارداد شده است و نه فسخ قرارداد و جهت انفساخ نیز می‌توان شرطی را ذکر کرد که مدت معینی نداشته باشد.

▪ دیدگاه عدم مغایرت

مستفاد از ماده (۵) این مصوبه آن است که منظور از واگذاری مذکور در این ماده، اجاره‌ی بناهای تاریخی است نه فروش آنها؛ زیرا اولاً بناهای تاریخی اصولاً قابل فروش نیستند و ثانیاً شرط خیار فسخ مذکور در این ماده فاقد مدت است و چنانچه منظور از واگذاری، بیع این بناها هم باشد، بر اساس ماده (۲۳۳) قانون مدنی،^۱ این شرط خلاف مقتضای ذات عقد بیع بوده و مبطل بیع است. بنابراین منظور قانون‌گذار از «واگذاری» در این ماده بیع نیست و منصرف به اجاره‌ی این بناهاست. لذا نمی‌توان این ماده را از این حیث که منجر به فروش بناهای تاریخی منحصر به فرد شود، مغایر با اصل (۸۳) قانون اساسی دانست؛ چه آنکه طبق این اصل، بناها و اموال دولتی که از نفایس منحصر به فرد باشند، تحت هیچ عنوانی قابل انتقال به غیر نیستند.

▪ نظر شورای نگهبان

ماده (۵)، مغایر با موازین شرع و قانون اساسی شناخته نشد.

۱. ماده (۲۳۳) قانون مدنی مصوب ۱۳۱۴/۸/۸ مجلس شورای ملی: «ماده ۲۳۳- شروط مفصله ذیل باطل و موجب بطلان عقد است: ۱- شرط خلاف مقتضای عقد ۲- شرط مجهولی که جهل به آن موجب جهل به عوضین شود.»

* * *

ماده ۸- به منظور حمایت، توسعه و ترویج صنایع دستی و تشویق و تکریم هنرمندان، پیشکسوتان و فعالان بخش صنایع دستی و فرش دستباف، «صندوق توسعه صنایع دستی ایران» زیر نظر سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری ظرف مدت یک سال پس از تصویب این قانون تشکیل می‌شود و فعالیت می‌نماید. منابع صندوق از محل سی درصد (۳۰٪) درآمدهای سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری از اجاره اماکن و فروش بلیت، بخشی از منابع صندوق کارآفرینی و امید (مهر امام رضا (ع)) و کمک‌های بخش‌های دولتی و غیر دولتی و درآمدهای حاصل از فعالیت‌های صندوق پس از درج در بودجه سنواتی و گردش خزانه تأمین می‌شود. اساسنامه این صندوق به پیشنهاد مشترک سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و وزارت صنعت، معدن و تجارت تهیه می‌شود و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

▪ دیدگاه مغایرت

الف) طبق ماده (۸) برای حمایت از شاغلان صنایع دستی و هنرهای سنتی صندوقی تأسیس شده و بخشی از منابع این صندوق از محل سی درصد درآمدهای سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری از اجاره اماکن و فروش بلیت، بخشی از محل اعتبارات سازمان و صندوق کارآفرینی امید و بخش دیگر از محل کمک‌های دولتی و غیر دولتی تأمین می‌شود. اگرچه این ماده، برخی منابع را پس از درج در بودجه‌ی سنواتی و گردش خزانه به عنوان منابع تأمین بار مالی آن مشخص کرده است ولی با توجه به یکی از نظرات تفسیری شورای نگهبان پیرامون اصل (۷۵) قانون اساسی درج عبارت «پیش‌بینی در بودجه سنواتی»، بدون تأمین منبع، طریق جبران کاهش درآمد یا تأمین هزینه جدید مذکور در اصل (۷۵) قانون اساسی محسوب نمی‌شود.^۱ لذا این ماده به دلیل افزایش هزینه‌های عمومی دولت مغایر با

۱. نظریه‌ی تفسیری شماره ۴۹۷۴۹/۳۰/۹۱ مورخ ۱۳۹۱/۱۲/۲۳ شورای نگهبان پیرامون اصل (۷۵) قانون اساسی: «درج عبارت «از محل صرفه‌جویی»، به نحو مطلق و برای مدت نامحدود و بدون تعیین محل و همچنین درج

اصل (۷۵) قانون اساسی است؛ زیرا طبق این اصل، طرح‌های قانونی یا پیشنهادهای نمایندگان در خصوص لوایح که منجر به افزایش هزینه‌ی عمومی می‌شود، در صورتی قابل طرح در مجلس است که محل جبران این هزینه‌ها به نحو واقعی در آن مشخص شده باشد.

ب) براساس اصل (۸۵) قانون اساسی، اساسنامه‌ی سازمان‌ها، شرکت‌ها، مؤسسات دولتی یا وابسته به دولت، پس از تصویب از سوی دولت یا مجلس شورای اسلامی، باید به تأیید شورای نگهبان برسد. اساسنامه‌ی صندوق کارآفرینی امید (مهر امام رضا(ع)) به تصویب هیئت امنای آن رسیده است، لیکن تاکنون به تصویب مجلس یا هیئت دولت و نیز تأیید شورای نگهبان نرسیده است. بنابراین اشاره‌ی ماده (۸) این مصوبه به این صندوق و اختصاص بخشی از درآمد آن به صندوق توسعه‌ی صنایع دستی ایران که در واقع به منزله‌ی به رسمیت شناختن قانونی صندوق کارآفرینی امید است، مغایر با اصل (۸۵) قانون اساسی است.

▪ دیدگاه عدم مغایرت

ماده (۸) این مصوبه صرفاً به تأمین بخشی از منابع صندوق توسعه‌ی صنایع دستی توسط صندوق کارآفرینی امید اشاره داشته است و در راستای رسمیت بخشی قانونی به صندوق کارآفرینی امید نیست. به بیان دیگر، موضوع این ماده تأسیس صندوق توسعه‌ی صنایع دستی است و صندوق کارآفرینی امید صرفاً برای تأمین منابع این صندوق مورد اشاره قرار گرفته است. بنابراین، نمی‌توان این ماده را به دلیل رسمیت بخشی به صندوق کارآفرینی امید مغایر با اصل (۸۵) قانون اساسی دانست.

▪ نظر شورای نگهبان

ماده (۸)، چون موجب افزایش هزینه عمومی می‌شود، مغایر اصل (۷۵) قانون اساسی شناخته شد.

عبارت «پیش‌بینی در بودجه سنواتی»، بدون تأمین منبع و نیز درج عبارت‌های «از محل اعتبارات مصوب مربوط» و «از محل اعتبارات مصوب دستگاه»، اگر مستلزم بار مالی جدید بوده، طریق جبران کاهش درآمد یا تأمین هزینه جدید مذکور در اصل (۷۵) قانون اساسی محسوب نمی‌گردد.»

ماده ۹- دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری^۱ و شهرداری‌ها مکلفند در طراحی فضاهای عمومی شهری از نمادهای صنایع دستی و فرش دستباف و هنرهای سنتی متناسب با معماری ایرانی و اسلامی استفاده کنند.

▪ دیدگاه مغایرت

ظاهر عبارت «ایرانی و اسلامی» در ماده (۹) بیانگر آن است که «اسلامی» قسیم «ایرانی» است. از طرفی، اطلاق معماری ایرانی شامل آن دسته از طراحی‌ها و نمادهایی می‌شود که مظهر کفر و نشانه‌های غیر اسلامی داشته و موجب ترویج آنها می‌شود. بنابراین اطلاق این عبارت باید مقید به مواردی شود که موجب ترویج نمادهای غیر اسلامی نشود.

▪ دیدگاه عدم مغایرت

در ماده (۹) حرف «و» میان دو واژه‌ی «ایرانی» و «اسلامی» در عبارت «ایرانی و اسلامی» ظهور در جمع میان این دو دارد. به بیان دیگر، وجود حرف عطف «و» میان دو واژه‌ی ایرانی و اسلامی به معنای لزوم مشروع بودن معماری و بناها است. بنابراین حکم مقرر در ماده (۹) مصوبه‌ی حاضر به معنای تجویز استفاده از طراحی‌ها و نمادهای غیر اسلامی نیست و مغایرتی با موازین شرعی ندارد.

▪ نظر شورای نگهبان

ماده‌ی (۹)، مغایر با موازین شرع و قانون اساسی شناخته نشد.

۱. ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب ۱۳۸۶/۷/۸ کمیسیون مشترک مجلس شورای اسلامی: «ماده ۵- دستگاه اجرایی: کلیه وزارتخانه‌ها، مؤسسات دولتی، مؤسسات یا نهادهای عمومی غیر دولتی، شرکت‌های دولتی و کلیه دستگاه‌هایی که شمول قانون بر آنها مستلزم ذکر و یا تصریح نام است از قبیل شرکت ملی نفت ایران، سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران، بانک مرکزی، بانک‌ها و بیمه‌های دولتی، دستگاه اجرایی نامیده می‌شوند.»

* * *

ماده ۱۱- دولت و دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط مکلفند به منظور تشویق و حمایت از رشد و ترویج تولیدات صنایع دستی و فرش دستباف و هنرهای سنتی بومی و اصیل اقدامات ذیل را انجام دهند:

الف- ...

ب- ...

پ- از صادرکنندگان صنایع دستی و فرش دستباف در مقابل آثار منفی ناشی از نوسانات قیمت ارز حمایت کند.

...

▪ دیدگاه مغایرت

بر اساس بند (پ) ماده (۱۱) مصوبه‌ی حاضر دولت ملکف به حمایت صادرکنندگان صنایع دستی و فرش دستباف در مقابل آثار منفی ناشی از نوسانات قیمت ارز شده است. مسأله‌ای که در اینجا وجود دارد آن است که اطلاق واژه‌ی «حمایت» در این بند شامل مواردی نیز می‌شود که مابه‌التفاوت قیمت ناشی از نوسانات ارزی باید به افراد مذکور پرداخت شود. در این موارد، تکلیف دولت به پرداخت این مابه‌التفاوت سبب افزایش هزینه‌های عمومی دولت می‌شود. بر این اساس از آنجا که محل جبران بار مالی این هزینه در این مصوبه مشخص نشده است، این بند مغایر با اصل (۷۵) قانون اساسی است؛ زیرا طبق این اصل، طرح‌های قانونی یا پیشنهادی نمایندگان در خصوص لوایح که منجر به افزایش هزینه‌ی عمومی می‌شود، در صورتی قابل طرح در مجلس است که محل جبران این هزینه‌ها در آن مشخص شده باشد.

▪ دیدگاه عدم مغایرت

منظور از «حمایت» مذکور در بند (پ) ماده (۱۱) این مصوبه، حمایت از افراد مذکور در قالب پرداخت رایگان و بلاعوض مابه‌التفاوت قیمت ناشی از نوسانات ارزی نیست، بلکه منظور از حمایت در برابر آثار منفی ناشی از نوسانات قیمت ارز، اعطای وام‌های معوض به تولیدکنندگان و صادرکنندگان صنایع دستی و هنرهای سنتی است تا آنان بتوانند آثار منفی

ناشی از نوسانات قیمت ارز را تا حد امکان بر طرف کنند. بنابراین این ماده اساساً منجر به افزایش هزینه‌های عمومی یا کاهش درآمد عمومی نمی‌شود تا مغایر با اصل (۷۵) قانون اساسی تلقی شود.

▪ نظر شورای نگهبان

بند (پ) ماده (۱۱)، مغایر با موازین شرع و قانون اساسی شناخته نشد.

ماده ۱۲- دولت می‌تواند به منظور کمک به ارتقای تحصیلی هنرمندان و استادکاران صنایع دستی و فرش دستباف، کمک هزینه تحصیلی تعیین و پرداخت کند.

▪ دیدگاه مغایرت

طبق این ماده دولت ملزم به دادن کمک هزینه تحصیلی به هنرمندان و استادکاران صنایع دستی شده است. از آنجا که الزام دولت به اعطای این کمک هزینه، موجب هزینه‌های عمومی دولت می‌شود و طریق جبران آن در این مصوبه که در قالب طرح ارائه شده است، مشخص نشده است این ماده مغایر با اصل (۷۵) قانون اساسی است؛ زیرا طبق این اصل، طرح‌های قانونی یا پیشنهادهای نمایندگان در خصوص لوایح که منجر به افزایش هزینه‌های عمومی می‌شود، در صورتی قابل طرح در مجلس است که محل جبران این هزینه‌ها مشخص شده باشد.

▪ دیدگاه عدم مغایرت

ماده‌ی (۱۲) مصوبه‌ی حاضر، دولت را در اعطای کمک هزینه‌ی تحصیلی به هنرمندان و استادکاران صنایع دستی الزام نکرده است، بلکه واژه‌ی «می‌تواند» در صدر این ماده بیانگر عدم الزام دولت در این خصوص است. بنابراین از آنجا که اختیار هزینه‌کرد موضوع این ماده به دولت واگذار شده است موجب تحمیل بار مالی بر دولت و افزایش هزینه‌های عمومی نمی‌شود. از این رو، این ماده مغایرتی با اصل (۷۵) قانون اساسی ندارد.

▪ نظر شورای نگهبان

ماده (۱۲)، مغایر با موازین شرع و قانون اساسی شناخته نشد.

ماده ۱۳- کلیه تولیدات صنایع دستی و فرش دستباف داخلی از پرداخت مالیات بر ارزش افزوده معاف می‌باشند.

▪ دیدگاه مغایرت

ماده (۱۳) مصوبه‌ی حاضر، از آن جهت که تولیدات صنایع دستی و فرش دستباف داخلی را از مالیات بر ارزش افزوده معاف کرده است، موجب تقلیل درآمدهای عمومی خواهد شد. از آنجا که در این مصوبه که در قالب طرح ارائه شده است، طریق جبران کاهش درآمد دولت مشخص نشده است، این ماده مغایر با اصل (۷۵) قانون اساسی است؛ چه آنکه طبق این اصل، طرح‌های قانونی یا پیشنهاد‌های نمایندگان در خصوص لوایح که منجر به تقلیل درآمدهای عمومی می‌شود، در صورتی قابل طرح در مجلس هستند که طریق جبران کاهش درآمد دولت در آن مشخص شده باشد.

▪ نظر شورای نگهبان

ماده (۱۳)، چون موجب کاهش درآمد عمومی می‌شود، مغایر اصل (۷۵) قانون اساسی شناخته شد.

ماده ۱۵- تعیین نحوه صدور کلیه مجوزهای فعالیت صنایع دستی و فرش دستباف و همچنین هماهنگی، نظارت، بازرسی و رسیدگی به تخلفات واحدهای ذی‌ربط بر اساس آیین‌نامه‌ای است که توسط سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری تهیه می‌شود و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

▪ دیدگاه مغایرت

ماده (۱۵) مصوبه‌ی حاضر، «نحوه‌ی رسیدگی به تخلفات واحدهای ذی‌ربط» این قانون را

به آیین‌نامه‌ای ارجاع می‌دهد که این آیین‌نامه باید از سوی سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری تهیه و به تصویب هیئت وزیران برسد. مسأله‌ای که در اینجا وجود دارد آن است که موضوع «نحوه‌ی رسیدگی به تخلفات واحدهای ذی‌ربط» عام بوده و شامل تعیین ضوابط کلی در این خصوص نیز می‌شود. بدیهی است، بیان ضوابط کلی ماهیت تقنینی دارد و طبق اصل (۸۵) قانون اساسی تصویب آنها تنها در صلاحیت مجلس شورای اسلامی است. بنابراین، عموم ماده (۱۵) مصوبه‌ی حاضر از آنجا که شامل ضوابط تقنینی نیز می‌شود مغایر با اصل (۸۵) است؛ چه آنکه طبق این اصل، قانون‌گذاری صرفاً در صلاحیت مجلس شورای اسلامی و غیر قابل واگذاری است.

▪ نظر شورای نگهبان

ماده (۱۵)، عموم رسیدگی به تخلفات چون تصویب آن شامل ضوابط مربوط به رسیدگی به تخلفات نیز می‌گردد، مغایر اصل (۸۵) قانون اساسی شناخته شد.

تاریخ مصوبه مجلس شورای اسلامی: ۱۳۹۶/۸/۳ (مرحله دوم)

تاریخ بررسی در شورای نگهبان: ۱۳۹۶/۸/۱۷

[در سطر اول ماده (۱) پس از عبارت «سنتی است که» عبارت «ضمن رعایت ضوابط شرعی و قانونی» اضافه شد.]

ماده ۱- صنایع دستی ایران مجموعه‌ای از صنایع هنری و سنتی است که ضمن رعایت ضوابط شرعی و قانونی با محوریت خلاقیت، ذوق و زیبایی‌شناسی با بهره‌گیری از مواد اولیه قابل دسترس تولید می‌شود و فرآیند ساخت و تولید محصول به صورت فردی یا گروهی، عمدتاً با دست و با کمک ابزار مورد نیاز انجام می‌گیرد. رشته‌های فرش دستباف و صنایع دستی از قبیل نساجی سنتی، بافته‌های داری و غیر داری، پوشاک سنتی، کاشی سنتی، سفال و سرامیک، صنایع دستی چرمی، هنرهای سنتی وابسته به معماری، صنایع دستی فلزی، صنایع دستی چوبی و حصیری،

صنایع دستی دریایی، صنایع دستی استخوان، رودوزی‌های سنتی، آبگینه، صنایع دستی کاغذی، طراحی و نقاشی سنتی، سازهای سنتی، میناکاری و پیشه‌های وابسته به گروه‌های یادشده می‌باشند.

...

▪ دیدگاه عدم مغایرت

شورای نگهبان در مرحله‌ی پیشین، اطلاق حمایت مذکور در ماده (۱) این مصوبه را از آنجا که شامل هرگونه صنایع و هنرهای دستی، اعم از مشروع و نامشروع می‌شد، مغایر با موازین شرعی دانسته بود. حال با اضافه شدن عبارت «ضمن رعایت ضوابط شرعی و قانونی» در صدر این ماده، اطلاق این ماده برای شمول آن بر صنایع دستی حرام و خلاف شرع، بر طرف شده است و این ماده مغایرتی با موازین شرعی ندارد.

▪ نظر شورای نگهبان

ماده (۱)، با توجه به اصلاحات به عمل آمده، مغایر با موازین شرع و قانون اساسی شناخته نشد.

ماده ۲- دولت مکلف است در اجرای قانون بیمه اجتماعی قالیبافان، بافندگان فرش و شاغلان صنایع دستی شناسه‌دار (کُددار) مصوبه ۱۳۸۸/۵/۱۸ نسبت به بیمه نمودن کلیه واجدین شرایط این قانون اقدام نماید.

[در انتهای تبصره (۱) ماده (۲) عبارت «این حکم از ابتدای قانون یادشده لازم‌الاجراء است.» حذف می‌شود.]

تبصره ۱- در اجرای این قانون، عدم حضور در ساعت معین در محل کار نمی‌تواند در خصوص فرش و قالی مبنای قطع بیمه قرار گیرد و ارزیابی توسط بازرسان سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری صرفاً بر اساس مساحت مذکور در ماده (۲) قانون یادشده انجام می‌گیرد.

[در تبصره (۲) ماده (۲) عبارت «امتیازات و» حذف می‌شود.]

تبصره ۲- دارندگان مجوز فعالیت موضوع قانون مذکور در صورت درخواست خودشان از کلیه تعرفه‌های بخش صنعت در مورد حامل‌های انرژی (آب، برق و گاز) و تسهیلات بانکی برخوردار می‌باشند.
[تبصره (۳) ماده (۲) حذف می‌شود.]

▪ دیدگاه مغایرت

تبصره (۲) ماده (۲) این مصوبه حوزه‌ی صنایع دستی و هنرهای سنتی و فرش دستباف را به بخش صنعت کشور ملحق کرده است. شورای نگهبان در مرحله‌ی پیشین با توجه به اینکه بخش صنایع دستی ارتباطی با بخش صنعت نداشته و صرفاً اشتراک لفظی با بخش صنعت دارد، الحاق بخش صنایع دستی به بخش صنعت را به دلیل افزایش هزینه‌های مربوط به بخش صنعت، مغایر با اصل (۷۵) قانون اساسی دانست. گرچه مجلس شورای اسلامی در اصلاحیه‌ی این تبصره، واژه‌ی «امتیازات» را حذف کرده ولی همچنان برخورداری از تعرفه‌های بخش صنعت در مورد حامل‌های انرژی (آب، برق و گاز) و تسهیلات بانکی را باقی گذاشته است. از آنجا که این موارد نیز منجر به افزایش هزینه‌های عمومی می‌شوند، ایراد شورای نگهبان در خصوص مغایرت این تبصره با اصل (۷۵) قانون اساسی همچنان باقی است.

▪ دیدگاه عدم مغایرت

الف) شورای نگهبان قبلاً حکم مقرر در تبصره (۱) ماده (۲) این مصوبه مبنی بر تسری اجرای این قانون به ابتدای اجرای قانون بیمه اجتماعی قالیبافان، بافندگان فرش و شاغلان صنایع دستی شناسه‌دار (کُددار) مصوب ۱۳۸۸/۵/۱۸ را از آنجا که موجب توسعه‌ی افراد مذکور در این قانون و در نتیجه، افزایش هزینه‌های عمومی دولت می‌شد، مغایر با اصل (۷۵) قانون اساسی اعلام کرد. حال با توجه به اصلاح به عمل آمده در تبصره (۱) این ماده عبارت «این حکم از ابتدای قانون یادشده لازم‌الاجراء است.» حذف شده است، ایراد پیشین شورا در این خصوص برطرف شده است؛ چه آنکه با توجه به اصلاح انجام شده، دیگر افرادی که قبلاً بر اساس ملاک تمام‌وقت بیمه نشده بودند این تبصره لازم‌الاجرا شدن حکم این مصوبه را از ابتدای اجرای قانون یادشده مقرر کرده است و این امر بدان معناست که نیز باید بیمه شوند

که این امر موجب تحمیل هزینه‌های اضافی بر دولت شده و لذا مغایر با اصل (۷۵) قانون اساسی خواهد بود.

اجرای مصوبه‌ی حاضر همچنین ایراد تبصره (۳) این ماده که البته مبنیاً بر ایراد تبصره (۱) دارای ایراد اعلام شده بود، با توجه به حذف آن، سالبه به انتفای موضوع خواهد بود.

ب) با حذف واژه‌ی «امتیازات» از تبصره (۲) این ماده، ایراد پیشین شورای نگهبان در خصوص ایجاد بار مالی توسط این تبصره و مغایرت آن با اصل (۷۵) برطرف شده است و باقی ماندن برخورداری از تعرفه‌های بخش صنعت در مورد حامل‌های انرژی (آب، برق و گاز) و تسهیلات بانکی را نمی‌توان مغایر با این اصل دانست. زیرا تعرفه‌های بخش صنعت و نیز تسهیلات بانکی اموری هستند که دولت خود نسبت به تعیین آنها اقدام می‌کند و چنانچه از حیث مالی توانایی انجام این امور را نداشته باشد و به بیان دیگر برای دولت بار مالی ایجاد کند، در میزان تعرفه‌ها و تسهیلات تغییر ایجاد خواهد کرد. بر این اساس، برخورداری حوزه‌ی صنایع دستی از این تعرفه‌ها و تسهیلات در عمل منجر به ایجاد بار مالی برای دولت نمی‌شود و لذا نمی‌توان قائل به این امر بود که ایراد پیشین شورای نگهبان در خصوص مغایرت این ماده با اصل (۷۵) همچنان باقی است.

■ نظر شورای نگهبان

تبصره (۲) ماده (۲)، با توجه به اصلاحات به عمل آمده، مغایر با موازین شرع و قانون اساسی شناخته نشد.

[ماده (۸) به شرح زیر اصلاح می‌شود:]

ماده ۸- به منظور حمایت، توسعه و ترویج صنایع دستی و تشویق و تکریم هنرمندان، پیشکسوتان و فعالان بخش صنایع دستی و فرش دستباف، عنوان «صندوق احیاء و بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی» به «صندوق توسعه صنایع دستی ایران و فرش و احیاء و بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی» اصلاح می‌گردد. سی درصد (۳۰٪) درآمدهای سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری از اجاره اماکن و

فروش بلیت، بخشی از منابع صندوق کارآفرینی و امید (مهر امام رضا (ع)) و کمک‌های بخش‌های دولتی و غیر دولتی و درآمدهای حاصل از فعالیت‌های صندوق پس از درج در بودجه سنواتی و گردش خزانه به منابع صندوق اضافه می‌شود. به منظور تحقق اهداف فوق، اساسنامه صندوق ظرف مدت شش ماه پس از تصویب این قانون با پیشنهاد مشترک سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و وزارت صنعت، معدن و تجارت تهیه می‌شود و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

▪ دیدگاه مغایرت

در مصوبه‌ی پیشین، «صندوق توسعه صنایع دستی ایران» به موجب ماده (۸) تأسیس شده بود و تأمین منابع مالی آن از برخی محل‌ها تعیین شده بود که شورای نگهبان این محل‌ها را طریق جبران کاهش درآمد یا تأمین هزینه‌ی جدید محسوب نمی‌کرد. بر این اساس این شورا ماده (۸) را از این حیث که منجر به افزایش هزینه‌های عمومی می‌شد، مغایر با اصل (۷۵) قانون اساسی اعلام کرد. طبق این اصل طرح‌های قانونی در صورتی که منجر به افزایش هزینه‌های عمومی شود، نیازمند تعیین محل تأمین آن است. در اصلاحیه‌ی مجلس پیرامون این ماده، اگرچه صندوقی موجود با نام «صندوق احیاء و بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی» به «صندوق توسعه صنایع دستی ایران و فرش و احیاء و بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی» تغییر عنوان داده است ولی افزون بر هزینه‌های جاری این صندوق موجود، محل جبران هزینه‌های جدید همچنان همان منابع مذکور در مرحله‌ی قبل بیان شده است که شورا این منابع را محل جبران این بار مالی نمی‌داند. بر این اساس، ایراد پیشین شورا در خصوص مغایرت این ماده با اصل (۷۵) همچنان پا برجاست.

▪ نظر شورای نگهبان

علی‌رغم اصلاح به عمل آمده در ماده (۸)، ایراد بند (۳) قبلی این شورا کماکان به قوت خود باقی است.

[ماده (۱۳) حذف شد.]

▪ دیدگاه عدم مغایرت

با توجه به حذف ماده (۱۳)، ایراد سابق شورای نگهبان نسبت به این ماده، سالبه به انتفای موضوع است.

▪ نظر شورای نگهبان

با توجه به حذف ماده (۱۳)، بررسی موضوع از حیث مغایرت با قانون اساسی و موازین شرع، سالبه به انتفای موضوع است.

* * *

[ماده (۱۵) به شرح زیر اصلاح می‌شود:]

ماده ۱۵- تعیین نحوه صدور کلیه مجوزهای فعالیت صنایع دستی و فرش دستباف و همچنین هماهنگی، نظارت، بازرسی و رسیدگی به تخلفات واحدهای ذی‌ربط بر اساس آیین‌نامه‌ای است که در چهارچوب قانون نظام صنفی توسط سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و وزارت صنعت، معدن و تجارت ظرف مدت سه ماه تهیه می‌شود و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

▪ دیدگاه عدم مغایرت

شورای نگهبان در ماده (۱۵) مصوبه‌ی پیشین، عموم‌رسیدگی به تخلفات را از آنجا که شامل ضوابط مربوط به رسیدگی به تخلفات نیز می‌شود و از آنجا که این ضوابط شأن تقنینی داشته، مغایر با اصل (۸۵) قانون اساسی اعلام کرد. طبق این اصل، قانون‌گذاری در صلاحیت انحصاری مجلس و غیر قابل واگذاری است. با افزودن قید «در چهارچوب قانون نظام صنفی» به این ماده، آیین‌نامه‌ی مزبور بر اساس قانون مذکور تدوین خواهد شد که در این قانون نیز ضوابط مربوطه مورد اشاره قرار گرفته است. بر این اساس، ایراد پیشین شورای نگهبان پیرامون این ماده برطرف شده است.

▪ نظر شورای نگهبان

ماده (۱۵)، با توجه به اصلاحات به عمل آمده، مغایر با موازین شرع و قانون اساسی شناخته نشد.

تاریخ مصوبه مجلس شورای اسلامی: ۱۳۹۶/۱۰/۲۶ (مرحله سوم)

تاریخ بررسی در شورای نگهبان: ۱۳۹۶/۱۱/۱۸

[ماده (۸) به شرح زیر اصلاح می‌شود:]

ماده ۸- به منظور حمایت، توسعه و ترویج صنایع دستی و تشویق و تکریم هنرمندان، پیشکسوتان و فعالان بخش صنایع دستی و فرش دستباف، عنوان «صندوق احیاء و بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی» (موجود) به «صندوق توسعه صنایع دستی ایران و فرش دستباف و احیاء و بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی» اصلاح می‌گردد. منابع صندوق از محل بخشی از تسهیلات صندوق کارآفرینی امید (مهر امام رضا (ع)) و کمک‌های بخش‌های دولتی و غیر دولتی و درآمدهای حاصل از فعالیت‌های صندوق پس از درج در بودجه سنواتی و گردش خزانه تأمین می‌شود. همچنین دولت (سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری) می‌تواند سی درصد (۳۰٪) از درآمدهای سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری را به جهت تقویت منابع این صندوق اختصاص دهد. اساسنامه صندوق ظرف مدت شش ماه پس از ابلاغ این قانون با پیشنهاد مشترک سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و وزارت صنعت، معدن و تجارت تهیه می‌شود و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

▪ دیدگاه عدم مغایرت

شورای نگهبان در مراحل پیشین، منابع تعیین‌شده برای صندوق مذکور در ماده (۸) را محل جبران بار مالی این صندوق محسوب نمی‌کرد و لذا این ماده را مغایر با اصل (۷۵)

قانون اساسی اعلام کرد. طبق این اصل طرح‌های قانونی در صورتی که منجر به افزایش هزینه‌های عمومی شود، نیازمند تعیین محل تأمین آن است. طبق اصلاحیه‌ی جدید این ماده، اولاً منابع صندوق از محل بودجه‌ی صندوق احیاء و بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی که صندوقی موجود است و نیز سایر منابع دیگر در صورت وجود تأمین خواهد شد و ثانیاً با تصریح این اصلاحیه به عبارت «دولت می‌تواند»، دولت هیچ‌گونه تکلیف مالی در این خصوص نخواهد داشت. بر این اساس، این ماده منجر به افزایش هزینه‌های عمومی نخواهد شد و لذا مغایرتی با اصل (۷۵) قانون اساسی ندارد.

▪ نظر شورای نگهبان

ماده‌ی (۸)، با توجه به اصلاحات به عمل آمده، مغایر با موازین شرع و قانون اساسی شناخته نشد.

▪ نظر نهایی شورای نگهبان

مصوبه‌ی مجلس شورای اسلامی در خصوص طرح حمایت از هنرمندان، استادکاران و فعالان صنایع دستی، با توجه به اصلاحات به عمل آمده، مغایر با موازین شرع و قانون اساسی شناخته نشد.

مقام معظم رهبری حضرت آیت الله خامنه‌ای (مدظله العالی)

در دیدار با اعضای شورای نگهبان (۱۳۷۹/۴/۲۸):
«... شما استدلال دارید، اما این استدلال برای مجلس، گاهی معلوم نیست، گاهی برای مجمع تشخیص هم درست معلوم نیست، ... در حالی که خوب است در متن آن حکم اشاره‌ای به استدلال بشود و در یک محل یا جداگانه آن استدلال به تفصیل نوشته بشود.»

گزارش استدلالی

پژوهشکده شورای نگهبان

تهران، خیابان شهید بهشتی (ره)، خیابان شهید سرافراز

کوچه پنجم پلاک ۱۱ کد پستی: ۱۵۹۷۸۵۶۱۱۳

تلفن: ۰۲۱-۸۸۵۳۳۴۲۹

نمابر: ۰۲۱-۶۴۰۱۴۸۱۷

nashr-rc.ir

gcr.ac.ir